

Szerves kémiai szintézismódszerek

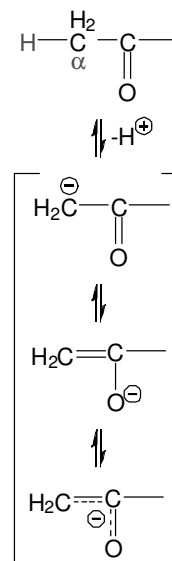
3. Alifás szén-szén egyszeres kötések
kialakítása báziskatalizált reakciókban

Kovács Lajos

C-H savak

Savas hidrogént tartalmazó szerves vegyületek

	pK_a		pK_a
$\begin{array}{c} \text{O} \\ \parallel \\ \text{CH}_2\text{CN}(\text{CH}_3)_2 \\ \\ \text{H} \end{array}$	30	$\begin{array}{c} \text{N}\equiv\text{CCHC}\equiv\text{N} \\ \\ \text{H} \end{array}$	11.8
$\begin{array}{c} \text{O} \\ \parallel \\ \text{CH}_2\text{COCH}_2\text{CH}_3 \\ \\ \text{H} \end{array}$	25	$\begin{array}{c} \text{O} \quad \text{O} \\ \parallel \quad \parallel \\ \text{CH}_3\text{CCHCOCH}_2\text{CH}_3 \\ \\ \text{H} \end{array}$	10.7
$\begin{array}{c} \text{CH}_2\text{C}\equiv\text{N} \\ \\ \text{H} \end{array}$	25	$\begin{array}{c} \text{O} \quad \text{O} \\ \parallel \quad \parallel \\ \text{C}_6\text{H}_5\text{CCHCCH}_3 \\ \\ \text{H} \end{array}$	9.4
$\begin{array}{c} \text{O} \\ \parallel \\ \text{CH}_2\text{CCH}_3 \\ \\ \text{H} \end{array}$	20	$\begin{array}{c} \text{O} \quad \text{O} \\ \parallel \quad \parallel \\ \text{CH}_3\text{CCHCCH}_3 \\ \\ \text{H} \end{array}$	8.9
$\begin{array}{c} \text{O} \\ \parallel \\ \text{CH}_2\text{CH} \\ \\ \text{H} \end{array}$	17	$\begin{array}{c} \text{O} \quad \text{O} \\ \parallel \quad \parallel \\ \text{CH}_3\text{CCHCH} \\ \\ \text{H} \end{array}$	5.9
$\begin{array}{c} \text{CH}_3\text{CHNO}_2 \\ \\ \text{H} \end{array}$	8.6	$\begin{array}{c} \text{O}_2\text{NCHNO}_2 \\ \\ \text{H} \end{array}$	3.6

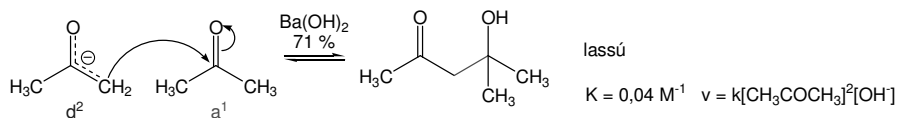
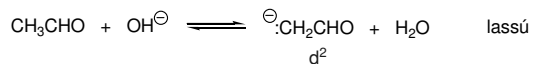
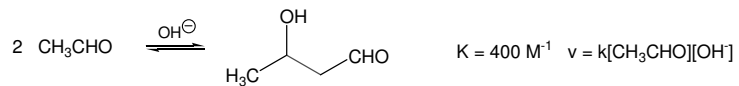

Az aldol-reakció 1.

1,3-Difunkciós vegyületek előállítása karbonilvegyületek báziskatalizált reakciójával

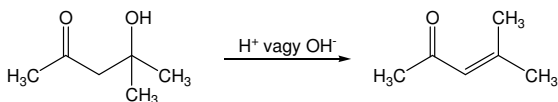

Charles Adolphe Wurtz
(1817-1884)

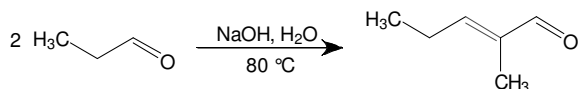

Az egyensúly eltolható Soxhlet-extraktorban használt bázissal

A reakció gyakran dehidatációval folytatódik:

- Tömény oldatban polimerizáció játszódik le
- megfelelő körülmények között a reakció megállítható a dimernél

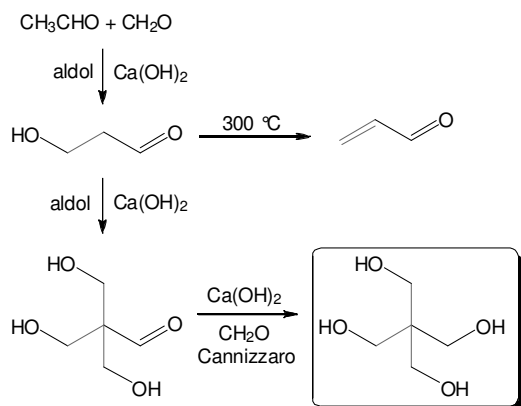

Az aldol-reakció 2.

Alkalmazások

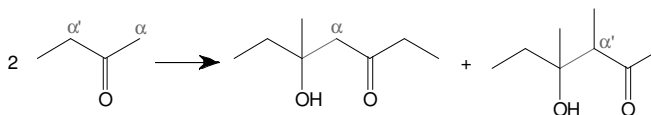
Ha az egyik aldehidben nincs α -hidrogén, csak két termék lehetséges, ha ez az aldehid formaldehid, csak egy:

pl. a pentaeritrit előállításához aldol-kondenzációval és azt követő Cannizzaro-reakcióval:

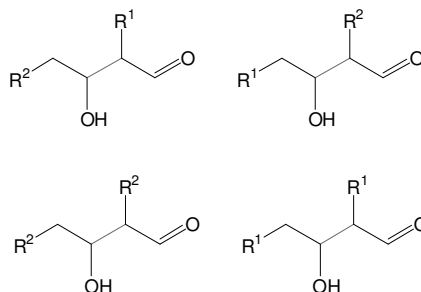

Évi szükséglet: 61 000 t/év (2002)

Aszimmetrikus ketonokból többféle termék keletkezhet:

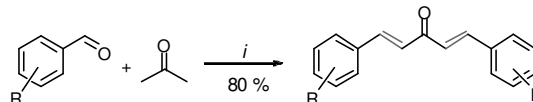
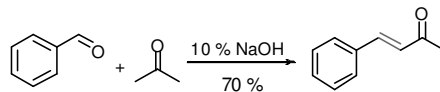
Két aldehid legalább egy-egy α -hidrogénatommal négyféle terméket adhat:

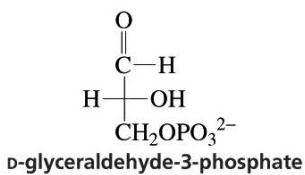
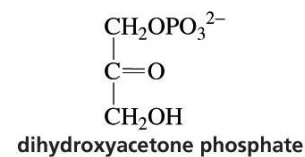
Az aldol-reakció 3.

Alkalmazások

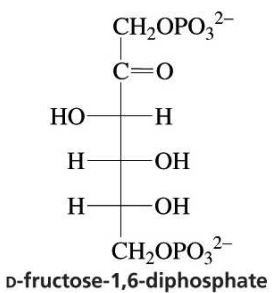
Aldehidek és ketonok vegyes aldol kondenzációja kétféle terméket eredményezhet, sőt, ha az aldehidben nincs α -proton, csak egyet:

i, NaOH (2.5 ekv.), aldehid (1 ekv.), acetone (0.5 ekv.), H₂O/EtOH, 0-25 c.
 R = H, 4-Me, 4-t-Bu, 4-OMe, 2-OMe, 4-CF₃, 3-CF₃, 2-CF₃, 2,4,6-Me₂, 2,4,6-(OMe)₃, 4-F, 4-Cl, 4-Br, 3-NO₂, 4-NO₂, 4-NMe₂, 3,4,5-(OMe)₃, 3,5-(OMe)₂.

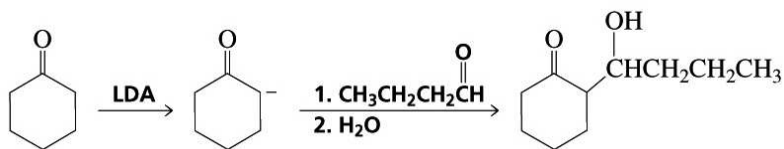
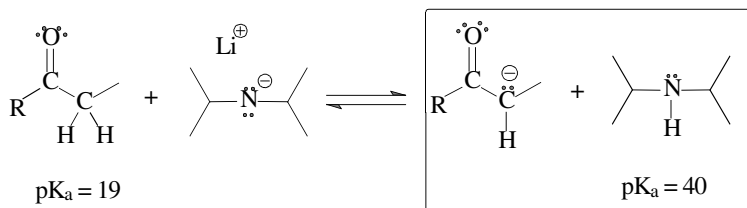
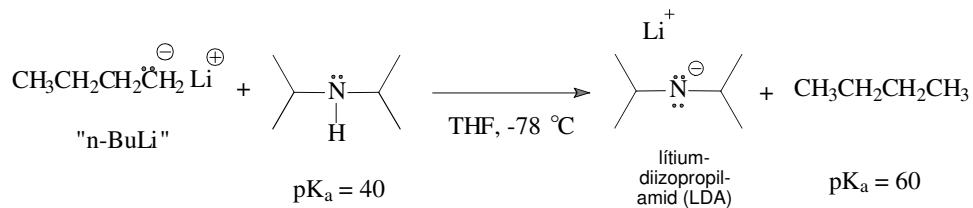
aldolase

A monoszacharidok bioszintézise is aldol-reakcióval játszódik le a természetben

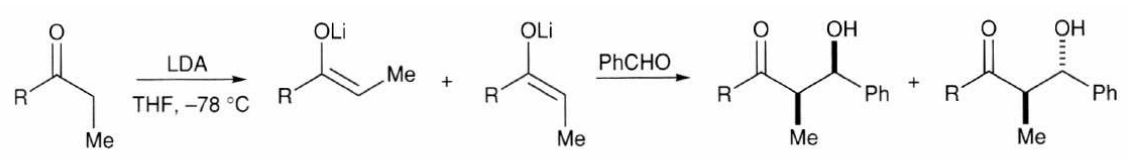
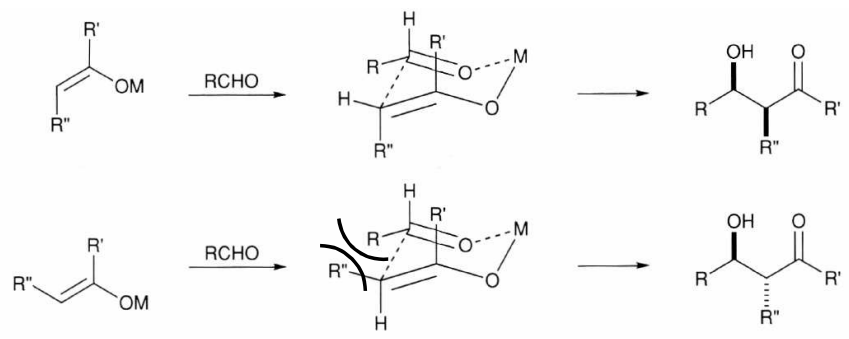
Az aldol-reakció 4.

A vegyes aldol-reakciók sokféle terméke háttérbe szorítható előre elkészített enolátok segítségével

Az aldol-reakció 5.

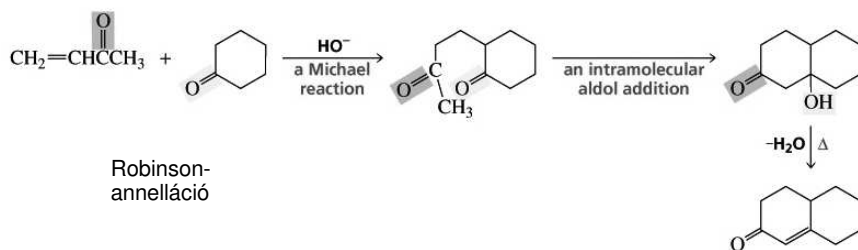
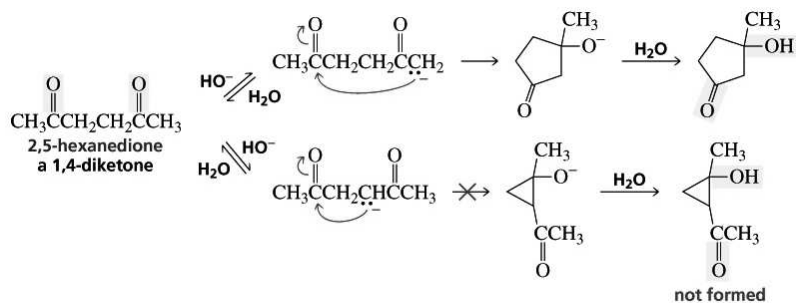
Az aldol-reakció diasztereoselektivitása

R	<i>cis</i> : <i>trans</i>	<i>syn</i> : <i>anti</i>
Et	30 : 70	64 : 36
^t Bu	>98 : <2	>98 : <2

Az aldol-reakció 6.

Intramolekuláris változatok

Sir Robert Robinson
(1886-1975)
Nobel-díj: 1947

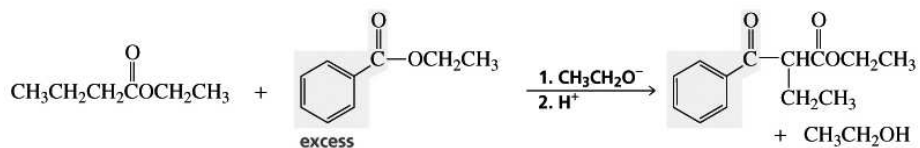
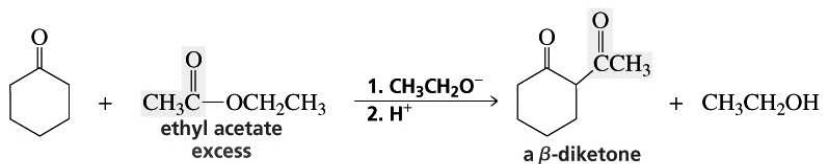
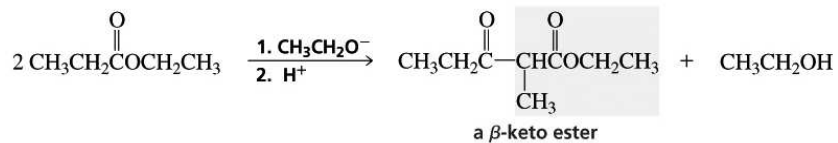

A Claisen-kondenzáció 1.

Aldehidek és észterek vagy észterek és észterek kondenzációs reakciója: 1,3-dikarbonil-vegyületek előállítása

Ludwig Claisen
(1851-1930)

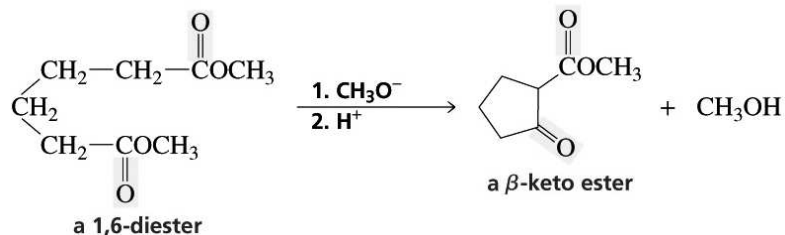

A Claisen-kondenzáció 2.

Intramolekuláris változat: a Dieckmann-kondenzáció

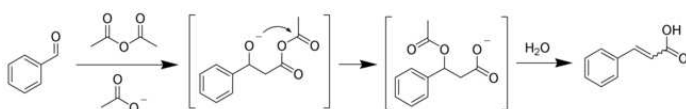

Walter Dieckmann
(1869-1925)

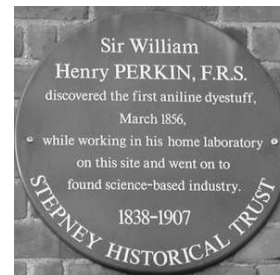

Sir William Henry Perkin
(1838-1907)

Aldehidok, savanhidridek és karboxilátok reakciója drasztikus körülmények között: a Perkin-reakció

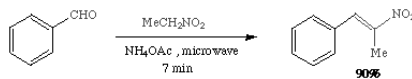
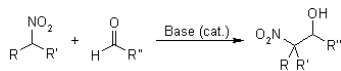

A reakciót elektronvonzó csoportok elősegítik, elektronküldők gátolják

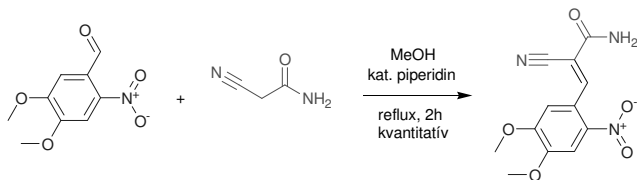
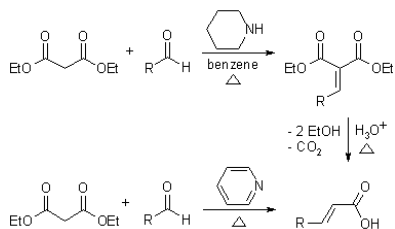

Más kondenzációs reakciók 1.

Az Henry-reakció: 1,2-difunkciós vegyületek előállítása nitro-aldol kondenzációval

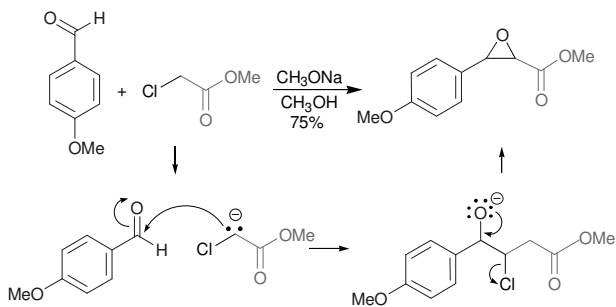

Knoevenagel-kondenzáció: malonészter és származékai reakciója aldehidekkel szerves bázisok jelenlétében

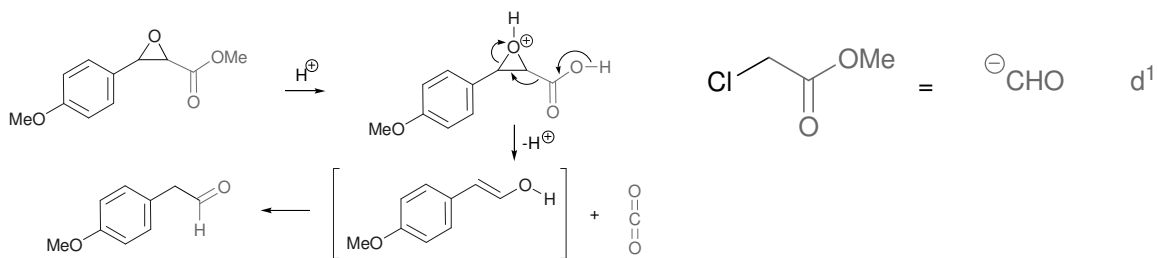

Más kondenzációs reakciók 2.

A Darzens-reakció: α,β -epoxiészterek előállítása

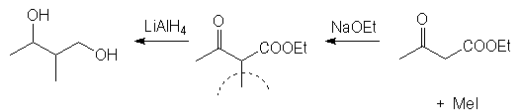
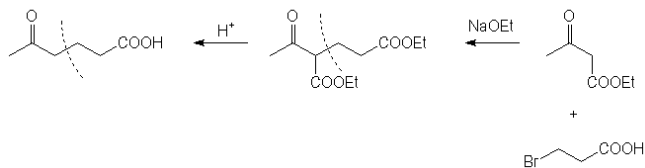
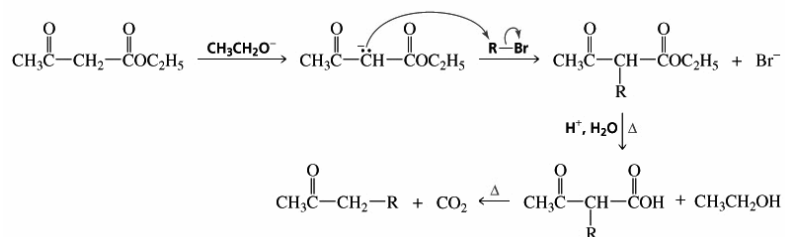

Savas hidrolízis: karbonilvegyületek d^1 -láncszabítás

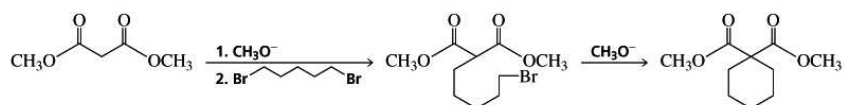
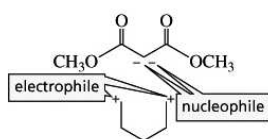
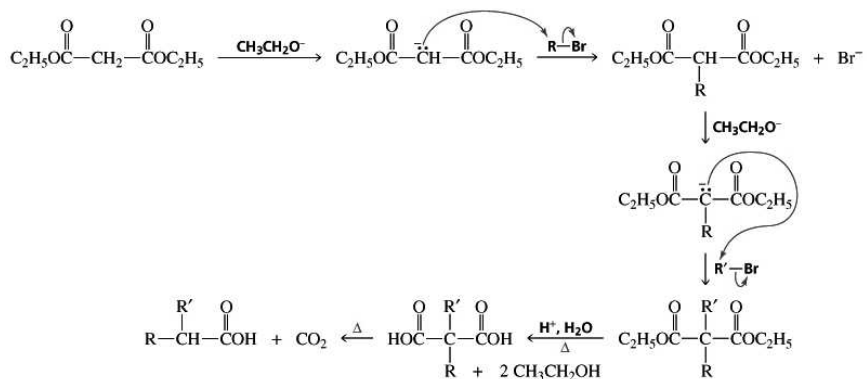
Enolátok alkilezése 1.

Acetecetészter-szintézis

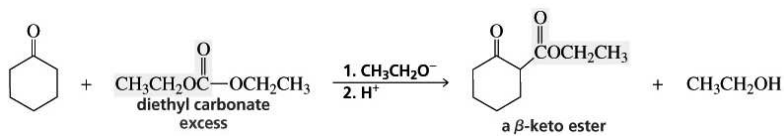
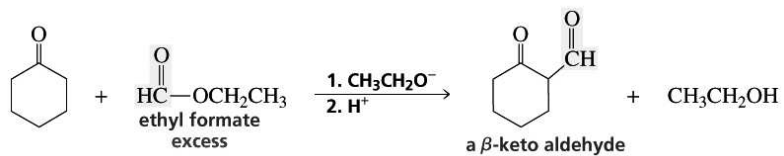
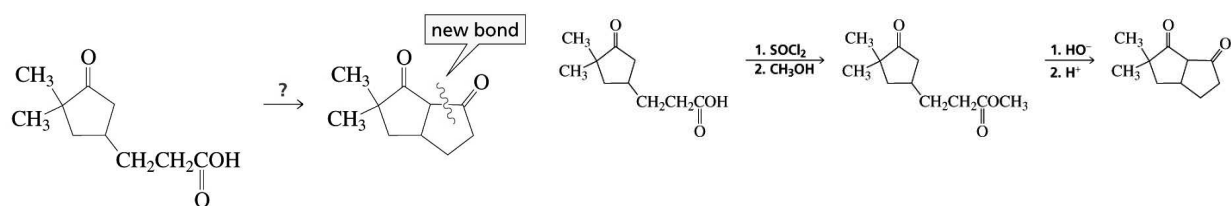

Enolátok alkilezése 2.

Malonészter-szintézis

További példák enolátok alkalmazására

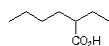

Feladatok 1.

F3.1. Hogyan lehet 3-metil-2-pentanont előállítani etil-acetoacetátból?

F3.2. Hogyan lehet heptán-3-karbonsavat előállítani dietil-malonátból?

Feladatok 2.

F3.3. Hogyan lehet 3-fenilpropionsavat előállítani báziskatalizált reakcióban?

F3.4. Hogyan lehet izoprént (2-metil-1,3-butadién) előállítani acetecetészterből?

Ajánlott olvasmányok

- J.-H. Fuhrhop, G. Li (2003): Organic synthesis. Concepts and methods. 3rd ed. Wiley-VCH, Weinheim. 517 pages. pp. 43-51.
- J. R. Hanson (2002): Organic synthetic methods. Royal Society of Chemistry, Cambridge. 175 pages. pp. 32-53.
- C. Willis, M. Wills (1995): Organic synthesis. (Series Ed: S. G. Davies. Oxford Chemistry Primers, 31.) Oxford University Press, Oxford. 92 pages. pp. 15-33.
- R. O. C. Norman, J. M. Coxon (1993): Principles of organic synthesis. 3rd ed. Blackie Academic and Professional, London. 811 pages, pp. 206-250.
- <http://cwx.prenhall.com/bookbind/pubbooks/bruice2/chapter19/deluxe.html>